

Рафаел Сабатини

БЕЛАРИОН ЩАСТЛИВЕЦА

София, 2022

RAFAEL SABATINI
BELLARION THE FORTUNATE

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Огняна Иванова, превод, 2022

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-01-1059-0

РАФАЕЛ САБАТИНИ

БЕЛДРИОН
ЩАСТЛИВЕЦА

Превод от английски
Огняна Иванова

СЪДЪРЖАНИЕ

КНИГА ПЪРВА

Глава 1. На прага.....	9
Глава 2. Монахът в сиво.....	17
Глава 3. Открехнатата врата.....	25
Глава 4. Убежището.....	33
Глава 5. Принцесата.....	40
Глава 6. Ветровете на съдбата.....	48
Глава 7. В служба на принцесата.....	56
Глава 8. Патова ситуация.....	64
Глава 9. Маркиз Теодоро.....	69
Глава 10. Предупреждението.....	73
Глава 11. Под подозрение.....	80
Глава 12. Граф Спиньо.....	85
Глава 13. Съдебното дело.....	89
Глава 14. Бягството.....	97

КНИГА ВТОРА

Глава 1. Чудото с кучетата.....	101
Глава 2. Фачино Кане.....	110
Глава 3. Графиня Биандрате.....	118
Глава 4. Героят.....	125
Глава 5. Миланската община.....	131
Глава 6. Напразни въздишки.....	138

Глава 7. Маневрите	143
Глава 8. Битката при Траво	152
Глава 9. De mortuis	157
Глава 10. Рицарят Беларион	162
Глава 11. Обсадата на Алесандрия	171
Глава 12. Двучичието на Висконти	180
Глава 13. Доставчиците на храна	184
Глава 14. Мулетарят	190
Глава 15. Внезапното нападение	197
Глава 16. По свой път	201
Глава 17. Завръщането	209
Глава 18. Заложникът	214

КНИГА ТРЕТА

Глава 1. Негова Светлост Беларион	223
Глава 2. Битката за Нови	230
Глава 3. Завръщането на Фачино	238
Глава 4. Графът на Павия	243
Глава 5. Тържество на справедливостта	251
Глава 6. Наследството	262
Глава 7. Принцът на Валсасина	270
Глава 8. Мостът на Карманьола	279
Глава 9. Верчели	288

Глава 10. Арестът	294
Глава 11. Клетвата.....	302
Глава 12. Дългът на Карманьола	309
Глава 13. Окупацията на Казале	318
Глава 14. Победеният	323
Глава 15. Последната битка.....	328

КНИГА ПЪРВА

ГЛАВА 1

НА ПРАГА

Веднъж принцеса Валерия го описала така: „Наполовина божество, наполовина – звяр“, без да подозира, че думите се отнасят не само до Беларион, но и до Човека.

Наясно с думите ѝ, неизвестният летописец, запазил това за нас, продължава по-нататък и коментира, че принцесата е казала едновременно и прекалено много, и прекалено малко. На свой ред той предлага определения, които ще ви спестят, и се опитва да докаже, че ако божествената и зверската половина са изцяло уравновесени в един човек, то този човек не е нито добър, нито лош. После летописецът продължава, за да ни опише някакъв беден свинар, издигнал се възможно най-високо, защото в него божествената част преобладавала дотолкова, че не се различавало нищо, присъщо на простосмъртния, а после ни описва и велик принц (за който ще се чуе още, докато върви разказът ни) като истински звяр, без едничка божествена искра, която да го извиси. Това са крайностите. Защото всеки от вероятно десетината междинни стадии, различавани от нашия летописец, за него представлява портрет на историята, за която той, изглежда, има значителни познания.

От това, от подхода му като цяло, от факта, че повечето посочени от него примери са взети от флорентийски източници, както и от строгия, изискан тоскански език, на който пише, е възможно да бъде направено сравнително точно заключение относно неговата самоличност. Повече от вероятно е, че тази биография на Беларион Щастливеца (Беларионе Фортунато) принадлежи към поредицата от исторически портрети, излезли изпод перото на Николо Макиавели, от които вероятно най-широко известен е „Животът на Кастручо Кастракани“. Проучванията обаче не успяват да открият източника, от който той черпи. Докато множество от фактите съвпадат напълно с тези, съдържащи се в обемистия монашески труд *Vita et Gesta Bellarionis**, оставен ни от фра Серафино от Имола, който и да е бил той, то често се срещат и несъвместими противоречия.

Така например най-напред по отношение на името му Макиавели твърди (ако се придържаме към моето предположение), че се казва Беларион не само защото е истинско дете на Войната**, родено, така да се каже, от самата утроба на конфликта – *edi guerra propriamente partorito*. Използването на тази метафора разкрива колко добре е бил запознат той с историята на едно дете, появило

* Живот и дела на Беларион (лат.). [Всички бележки под линия, без изрично упоменатите, са на преводача.]

** От „белум“, лат. за „война“.

се сред битки и бойни тръби. Обаче обяснението на фра Серафино за името е единственото, съответстващо на известните факти и това, че името подхожда, за да опише по-нататъшния живот на Беларион, представява само един от онези любопитни моменти на съвпадения, с каквито изобилства историята.

Като продължава да коментира думите на принцеса Валерия, Макиавели заявява, че характерът на Беларион не е от естество, позволяващо да бъде обхванат с едно изречение. И понеже е осъзнавал този факт, той е написал биографичното си проучване. А понеже и аз осъзнах този факт, стигнах до този по-подробен разказ.

Избрах да започна от мига, в който, може да се каже, според самия Беларион младият мъж стои на прага. Избрах момента, когато го виждаме готов да прекрачи в света на миряните, известен му дотогава само по чужди писания, но въпреки това го е познавал по-добре, отколкото са го познавали други, прекарали целия си живот сред хората. В крайна сметка да наблюдава човек една картина от разстояние означава да се радва на предимства, от които са лишени актьорите на сцената.

Беларион бил невероятно начетен. Нямамо клон на знанието – от църковните отци* до историка Вегетий, писал за изкуството на войната, – към който да не бил насочил своята любознателност. Изчерпал лесно достъпните материали за изучаване и това станало една от причините да напусне спокойствието на манастира, защото младият му дух търсел по-дълбоки извори на знания, за да утоли силната си интелектуална жажда. Друга причина била, че се надявал, ако знае повече, да престане да се интересува от определена еретична доктрина – от толкова пагубна за теологичните познания доктрина, че ако това ставало сто години по-късно, можел да се запознае отблизо с предприеманото от Инквизицията и вероятно в Испания със сигурност щял да бъде изгорен на клада. Според тази отвратителна ерес, плод на дълги и мрачни размисления, на света нямамо, нито можело да има нещо, определяно като грях. Напразно абатът, който много обичал Беларион, се опитал да му изложи доводи, с които да го разубеди.

– Говориш така, защото си наивен. Уви, дете мое, ще откриеш, че на света, от който досега си бил милостиво предпазван, грехът не само съществува, но и е в невероятно изобилие.

Беларион отвърнал със силогизъм – с логическата формула, до която бил свел въпросната доктрина. Представил я посредством задаване на въпроси, както е обичайно за Сократическия диалог**, който бил предпочитаният от него метод в един спор.

– Не са ли от Бога всички неща на този свят? Не е ли Бог основата за всичко добро? Следователно няма е възможно сътвореното да бъде нещо друго, а не добро?

– А тогава какво е дяволът? – попитал абатът.

* Ранните християнски теолози, повлияли върху по-късното богословие.

** Аргументи, при които въпросът се възприема като отговор.

Беларион се усмихнал. Имал особено приятна усмивка, притежаваща силата да привлича обичта на хората и да ги кара да се съгласяват с него.

– Не е ли възможно онези, които са създали дявола, да са изучавали богословие в Персия, където вярата придобива могъществото на светлината и тъмнината, а Ормузд и Ариман* неспрестанно се борят кой да господства на света? Иначе те със сигурност щяха да си спомнят, че съществува ли дяволът, значи Бог трябва да го е създал, което по своята същност е светотатство, защото Бог не е способен да сътворява зло.

Ужасен, абатът преминал от теологията към практиката.

– Кражбата, убийството и прелюбодеянието не са ли зло?

– Да, зло са, но са зло, съществуващо между хората, и следователно трябва да бъдат възпирани, тъй като в противен случай заради стадното чувство, което привлича хората, ще се разпространят неудържимо. Нищо повече.

– Нищо ли? Нищо повече? – казал абатът, гледащ младежа с тъга в хлътналите очи. – Синко, дяволът използва коварство, за да поквари душата ти!

След което хрисимият и бащински настроен мъж му изнесъл проповед за вярата. Към нея се добавили още проповеди в последвалите дни. Ала на всичките оръжия на тази безгрешна реторика Беларион продължил да противопоставя непробиваемия щит на своя силогизъм, който абатът знаел, вътре в себе си, че не отговаря на истината, но при все това усилията му да разобличи погрешните съждения били напразни. Когато най-накрая благочестивият човек взел да се безпокои, че ереста ще донесе беди и ще поквари омиротворението и вярата в неговия манастир, той бързо се съгласил да изпрати нейния автор в Павия с надеждата да придобие нови знания, които да го излекуват от тази еретична напаст. По тези причини един августовски ден в лето Господне 1407-о Беларион напуснал манастира на чиялската Дева на благодатта – Санта Мария де ла Грацие.

Тръгнал пешком. Храна и подслон щял да търси в множеството верски обители на пътя си за Павия, а като препоръка носел писмо от абата на манастир. Заедно с писмото имало кесия с пет дуката за спешни нужди, щедра сума не само в очите на младия мъж, но и в очите на абата, който му я връчил на раздяла. Списъкът на всичко, притежавано от Беларион на този свят, завършвал с дрехата от грубо зелено платно, която бил облякъл, и с ножа в пояса, предназначен както да реже месото, докато яде, така и да се защитава от хищните зверове и хората. За да бъде силен духом, защото това му било нужно за пълното с преживявания пътешествие през Ломбардия, той получил благословията на абата и запазил спомена за сълзите на обич в очите на стария човек, който бил привързан към него, защото го отгледал от шестгодишен. Накрая абатът отново му припомнил за омиротворението, което трябва да цари в манастира, както и за борбите и несполуките, които пречат на миряните.

*Pax multa in cella, foris autem plurima bella.***

* Според персийската митология – богът на доброто и богът на злото.

** Трайният мир в килията минава през безкрайни войни (лат.).

Неприятностите започнали – и може да смятате, че това е било символично, – когато Беларион изгубил пътя. Станало два-три километра след като отминал град Ливорно. Тъй като спокойствието край реката допадало на разума, който седемнайсет години бил възпитаван да търси омиротворение, и понеже изумрудените ливади обещавали да са меки и краката да потъват в тях, младежът заменил прашния път със затревените брегове на По.

Беларион, с тояга в ръка, свалил зелената качулка, чийто приличащ на опашка край се влачел подир пелерината му, и тръгнал по широката река, която тук се виела около гористите хълмове на Монферато. Висок, жилав юноша, очевидно силен, с мургава кожа, черна коса и черни очи, които гледали смело и без страх света.

В горещия ден въздухът бил натежал от главозамайващите благоухания на късното лято, а над придошлата река имало облаци от топящите се снегове на далечната Монте Роза. Беларион продължавал напред, погълнат от блянове, докато заедно с потъващото зад възвишенията отвъд реката слънце не изчезнала и дневната светлина, а в дърветата на брега, под който вървял, не се разнесъл шепотът на ветреца. Спрял и взел да се вижда, а гладкото му високо чело се смръщило, докато мислел. Огледал се и видял гъста гора отляво, сетил се за пътя, спомнил си в каква посока залязло слънцето и тогава осъзнал, че от известно време се е движил на юг и – следователно – в погрешната посока. Бил се отклонил, следвайки очарованието, мамещо сетивата му. Направил някои прости заключения по въпроса и останал безкрайно доволен, защото обичал паралелите, антитезите и тям подобни интелектуални забавления. За останалото нито се съмнявал, нито се колебаел. Преценил по изминалото време и по хода, с който се движел, до каква степен се е отдалечил от пътя. Пътят вероятно минавал някъде далече, отвъд гората, така че нямало надежда тази нощ да се приюти при августинците в тяхната обител на река Сезия, на границата с държавата Милано.

Като се остави настрана гладът, който усетил, не се чувствал притеснен. В крайна сметка какво е за човек, отрасъл при извънредно строги пости според сезона, да изпита лек глад?

Навлязъл в гората и решително тръгнал в посоката, в която смятал, че се намира пътят. В продължение на километър или малко повече се придвижвал навътре по пътека, която с всяка стъпка се виждала все по-лошо, докато мракът и гората не я погълнали. Ако продължавал, положително щял да се изгуби напълно в лабиринта. Далеч по-добре било да легне да спи и да се ориентира по утринното слънце. Затова проснал пелерината си и така разполагал с постеля, не по-твърда от сламеника, с който бил свикнал. Сънят му бил дълбок и спокоен.

Когато се събудил, гората била пълна със слънчева светлина, а имало и нещо от по-непосредствен интерес: монах със сиви францискански одежди. Мъжът, висок и слаб, стоял изправен до него, при това наполовина обърнат, заел странната поза на сепнал се човек, сякаш рязкото движение, с което Беларион приседнал (на секундата след като отворил очи), спряло намерението му да си тръгне.

Това продължило миг, а после монахът отново се обърнал към него, сключил ръце под широките ръкави на робата си, с усмивка, озарила лицето му. За поздрав изрекъл благословия:

– *Pax tecum**!

– Мир и на теб, братко! – механично отвърнал младежът, докато изучавал злодейското, престъпно лице на непознатия, отбелязвайки отпуснатата като на животно уста и лукавия поглед на очичките му, приличащи на черни мъниста, потънали в глинесто лице.

Вгледал се още и преценката му се смекчила. Лицето на мъжа било обезобразено: с изпъкнали резки, белези и следи от сипаница. Белезите придърпвали кожата около очите му, с което променяли изражението, а на загрозяването от болестта се дължал и нездравият блед цвят на страните и челото му.

Имайки предвид това, както и одеждите му – одежди, които Беларион няма мал причина да свързва с нищо, което да не е приятно и добро, – той се приготвил да коригира прибързаното си първо впечатление.

– *Benedictus sis***! – промърморил, след което оставил латинския и преминал към езика на простолюдието. – Благословено да бъде провидението, пратило те на клетия пътник, който се заблуди.

Думите накарали монаха да се засмее и скритото безпокойство изчезнало от очите му, при което било по-приятно да ги гледа човек.

– Господи! Господи! А аз, като глупак и страхливец, едва не стъпих върху теб и се канех да се измъкна бързо, защото те мислех за заспал разбойник. Точно тази гора е убежище за разбойници. Пълна е с тях като зайчарник със зайци.

– Защо тогава минаваш оттук?

– Как защо? Хубава работа! Какво могат да откраднат от един беден монах, който се прехранва с просия? Броеницата ми? Въжето, с което съм препасан?

И той отново се засмял. Явно бил весел човек, изпитващ, както му е редът, неподправена радост от положението, в което се намира.

– Не, братко мой! – продължил монахът. – Няма причина да се боя от крадци.

– Но като предположи, че съм крадец, се уплаши от мен, така ли?

Усмивката на мъжа замръзнала. Искреният поглед на младежа будел безпокойство.

– Уплаших се, че ти си се уплашил от мен – отвърнал той бавно и тежко. – Страхът е грозно чувство и за човека, и за звяра. Понякога превръща хората в убийци. Ако беше крадецът, за когото те мислех, и изведнъж, когато се събудеше, ме видеше до себе си, можеше да заподозреш, че възнамерявам да ти навредя. Лесно е да си представим какво щеше да последва тогава.

Беларион кимнал замислено. Едва ли можело да има по-подробно обяснение. Мъжът бил не само добродетелен, но и мъдър.

* Мир тебе (лат.).

** Бъди благословен (лат.).

– Закъде си се запътил, братко?

– За Павия – отвърнал Беларион. – Ще мина през Санта Тенда.

– Санта Тенда? И аз съм в тази посока – поне до августинския манастир на река Сезия. Почакай ме, синко, ще вървим заедно. Добре е човек да има спътник. Почакай само малко, да ида да се изкъпя – заради това дойдох тук. Няма да те забавя много.

И той взел да крачи през тревата. Беларион извикал подире му:

– Къде ще се къпеш?

А монахът му отговорил през рамо:

– Наблизо има поточе. Малко по-нататък. Не се отдалечавай много, за да те намеря пак, синко.

На Беларион му се сторило, че се обръща към него по странен начин. Един минорит* е брат, а не баща, по отношение на всички хора. Ала не това подозрение го накарало да скочи на крака. Самият той обичал чистотата и след като подръка имало вода, също щял да се възползва. Затова станал, взел си пелерината и тръгнал подир крачещия бързо монах.

Когато след малко го настигнал, удостоил го с поговорката „Който не бърза, нищо не губи“.

– Но и не стига, закъдето е тръгнал – чул се отговорът на леко задъхания монах. – Още има до водата.

– Още? Но нали каза...

– Да, да, само че сбърках. В този лабиринт всички места си приличат. Не съм съвсем сигурен, може и да съм се загубил също като теб.

Изглежда, наистина било така, защото извървели две километра, преди да стигнат до течаш на запад, към реката, поток. Бил в долчинка сред обрасли с мъх валуни и разтворени ветрила на папрати, сега потънали в златната светлина, нахлуваща между дърветата. Намерили в коритото на сивия камък, изваяно от неспирно течещата вода, вир със сравнително големи размери. Било прекалено плитко, за да легне човек, но претенциите на монаха към чистотата явно не се оказали толкова големи. Той измил криво-ляво лицето и ръцете си, докато Беларион се съблякъл гол до кръста и направил за своето красиво и повече от силно тяло каквото било възможно на това тясно място. Подир това монахът извадил от един от джобовете си, големи колкото торби, огромна наденица и самун ръжен хляб.

За Беларион, легнал си, без да хапне на вечеря, това било като манната небесна в пустинята.

– Малки братко! Малки братко! – ласкаво взел да реди той, обзет от радост.

– Е, и от нас, малките братя на сан Франциско, има полза! – казал миноритът и срязал наденицата на две равни части. – Знаем как да се запасим, когато пътешестваме.

Заели се да ядат и с утоляването на глада си Беларион взел да изпитва все по-голяма благодарност към този добър самарянин. Щом монахът предложил

* Това са „малките братя“ – членовете на един от трите клона на Францисканския орден.

да тръгват, за да изминат по-голямата част от пътя до Казале преди жегата по пладне, Беларион станал и изтръскал трохите от скута си. В този момент ръката му докоснала кесията, клатушкаща се на пояса му.

– Кълна се в светиите Му! – възкликнал той, като стиснал още по-здравото торбичката от зелено сукно.

Мънистените очи на минорита се втренчили в него, а върху пепеливото, набръчкано лице се изписал неизречен въпрос.

– Какво има, братко?

За момент пръстите на Беларион се поровили в кесията, после той я обърнал наопаки и се разбрало, че е съвсем празна. Спътникът му видял лице, по което си личало, че младежът е изпълнен с подозрение и ужас.

– Ограбили са ме – казал той.

– Ограбили са те? – повторил като ехо другият, а после се усмихнал със съчувствие и жал. – Не се изненадвам колкото теб, синко. Нали ти казах, че тези гори са пълни с разбойници? Ако не си спял толкова дълбоко, щели са да ти отнемат и живота. Отправи благодарност към Бога, чието милосърдие се проявява дори когато с нас се случи нещастие. Защото зад всяко сполетяло ни зло се крие мисълта колко по-голямо зло е можело да бъде. Нека това ти служи за утеха дори ако изпаднеш в беда, дете мое.

– Как не! – рекъл Беларион с раздразнение, докато очите му изобщо не скривали колко подозрително гледа. – Лесно е да се философства на гърба на другите!

– Дете, дете! За какво скърбиш? Каква е въпросната сума? В крайна сметка какво си изгубил?

– Пет дуката и писмо – отвърнал, освирепял, Беларион.

– Пет дуката? – разперил ръце монахът, показващ набожното си възмущение. – Богохулстваш за пет дуката?!

– Богохулствам ли?

– Та нима гневът, който показваш, нима ядът ти от загубата, вместо да изразиш смирената си благодарност, не е богохулство? Освен това трябва да си благодарен и на providението, което ми показва пътя към теб точно когато изпитваше нужда.

– Значи трябва да съм благодарен за кражбата?

Беларион натъртил казаното от него с недоверие.

Изречението на монаха се променило. В него се добавила лека меланхолия.

– Чета ти мислите, дете, и в тях се крие подозрение към мен. Към мен! – усмихнал се мъжът. – Та това е истинска лудост! Нима е възможно да се превърна в крадец? Нима мога да застраша безсмъртната си душа за пет нищожни дуката? Не знаеш ли, че ние, малките братя францисканци, живеем като волни птички, без да се стремим към материалното, като се осланяме изцяло на Божиите грижи? За какво са ми пет или петстотин дуката? Без една-едничка монета, само с дрехата си и тоягата, мога да измина пътя оттук до Йерусалим, като живея от подаяния, каквито винаги има. Само че уверенията не стигат до разсъдък, отровен от подозрения! – казал той, разперил ръце и за-

станал като подобие на разпятие пред младежа. – Ела, дете, претърси ме за дукатите си, за да се увериш. Ела!

Беларион почервенял и навел засрамено глава.

– Няма... Няма нужда от това – отвърнал притеснено той. – Одеждите, с които си облечен, са достатъчна гаранция. Не може да не си онова, което си, но все пак за миг аз... – не довършил мисълта си младежът. – Моля да ми простиш недостойното поведение, братко.

Монахът бавно спуснал ръцете си. Очите му отново се усмихвали.

– Ще проявя милосърдие, като не настоявам – казал той и сложил ръката си с пръсти, дълги като краката на орел, върху рамото на младия човек. – Не мисли повече за своята загуба. Аз съм тук, за да я възмездя. Ще вървим заедно. Одеждите на сан Франциско са достатъчно широки, за да покрият и двама ни, и няма да си лишен от нищо, докато не стигнеш Павия.

Беларион го погледнал с благодарност.

– Наистина си пратен от провидението!

– Не ти ли го казах? А сега и сам го виждаш. *Benedicamus Domine**.

На което Беларион искрено отвърнал, както следва:

– *Deo gratias***!

* Благословен да е Бог (лат.).

** Да благодарим на Бога (лат.).